«ТАСДИҚ МЕКУНАМ»
Ректори Донишгоҳи давлатии
Бохтар ба номи Носири Хусрав
профессор: ___________Давлатзода С.Х.

Х У Л О С А И

кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав

Диссертатсияи Садриддини Айниддин дар мавзӯи «Нақши Низомулмулк дар низоми идории ҷамъиятӣ ва сиёсии давлати Салҷуқиён» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои таърих аз рӯи ихтисоси 07.00.02- Таърихи ватан дар кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав ба анҷом расонида шудааст.

Дар рафти пажӯҳиши мавзӯи рисола Садриддини Айниддин аспиранти кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав ба шумор мерафт.

Садриддини Айниддин соли 2015 Донишгоҳи миллии Тоҷикистонро бо ихтисоси муаррих хатм намудааст.

Имтиҳонҳои номзадӣ тибқи нақшаи таълимии шуъбаи аспирантура ва докторантураи Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав супорида шудааст.

Роҳбари илмӣ доктори илмҳои таърих, профессор Расулиён Қаҳҳор буда, ба ҳайси профессори кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи миллии Тоҷикистон фаъолият менамояд.

Аз муҳокимаи рисола дар маҷлиси кафедраи таърихи халқи тоҷики ДДБ ба номи Носири Хусрав аз 19 феврали соли 2020, протоколи №7 хулосаи зерин бароварда шуд:

1. **Баҳо ба рисолаи унвонҷӯ**. Таҳқиқот ба мушаххас кардани ҷойгоҳ ва нақши яке аз ходимони бузурги давлатӣ ва фарҳангии асри XI

Низомулмулки Тӯсӣ дар низоми идории ҷамъиятӣ ва сиёсии давлати Салҷуқиён бахшида шудааст.

Низомулмулк бо истеъдоди фавқулоддае, ки дошт, аз вазифаи дабирӣ то мақоми вазорат дар давлати Салҷуқиён расид ва бо фазилату хирад тавонист низоми давлатдории ниёгонаш - Сосониён ва Сомониёнро дар замони вазорати худ дар давлати туркони Салҷуқӣ татбиқ намояд. Вай ба ҳайси яке аз сиёсатмадорони бузурги замони худ эътироф шуда, рисолаи «Сиёсатнома» дастури ҳамешагии сиёсатмадорони баъдӣ ва низомияҳои таъсиснаммудааш намунае барои таъсиси нахустин донишгоҳҳо на танҳо дар ҷаҳони ислом, балки дар олами Ғарб гаштанд. Муаллиф талош кардааст, ки ин масоилро дар шакли маҷмӯӣ таҳлилу баррасӣ намуда, ба симои Низомулмулк дар таърихи ватанӣ равшании бештар дода, нақши ӯро на танҳо чун ходими маъруфи сиёсӣ, инчунин дар таърихи фарҳанги тоҷикон низ барҷаста баён намояд. Таҳлили ин ҳама масъалаҳо мубрам будани мавзӯи мавриди таҳқиқро муайян мекунад.

Ба назари муаллифи диссертатсия таҳқиқоти маҷмӯие, ки масири зиндагии Низомулмулкро ба риштаи таҳқиқ кашида, нақши ӯро дар низоми идории ҷамъиятиву сиёсии давлати Салҷуқиён мушаххас карда, мақоми Низомулмулкро дар таҳаввули низоми таълими асри XI ва баъди он муайян карда бошад, дар таърихи ватанӣ анҷом наёфтааст. Ин таҳқиқот кӯшиши нахустинест дар баррасӣ ва омӯзиши ин мавзӯъ дар таърихи ватанӣ.

2. **Иштироки шахсии унвонҷӯй дар гирифтани натиҷаҳое, ки дар диссертатсия пешниҳод кардааст**. Диссертатсия бо услуби илмӣ навишта шуда, дар он мақсад ва вазифаҳои илмӣ иҷро гардида, андешаҳои илмӣ, кокарди назариявию методологӣ аз ҷониби муаллиф мустақилона баён ва натиҷагирӣ гардида, пешниҳод ва хулосаҳо асоснок шуда, диссертатсия таҳқиқоти мустақилонаи унвонҷӯ ба ҳисоб меравад.

3. **Дараҷаи таҳқиқоти анҷомдодашуда**. Ҳангоми навиштани диссертатсия вобаста ба вазифаҳои матраҳшаванда методҳо ва назариёти

умумиилмӣ ва махсус, чун усули таърихият, айният, бетарафӣ, таърихӣ-муқоисавӣ, татбиқӣ, тавсифӣ, таҳлил ва умумият додан мавриди истифода қарор гирифтаанд. Унвонҷӯй ба консепсияҳо ва назариёти бисёре аз олимони ватаниву хориҷие, ки таҳқиқоташон бевосита ба мавзӯи рисолаи таҳқиқшаванда наздиканд, такя намудааст.

Ба сифати заминаи иттилооти таҳқиқот асари Низомулмулки Тӯсӣ «Сиёсатнома», осори муаррихони асримиёнагии форс-тоҷик ва араб мисли Зикриё Маҳмуди Қазвинӣ, Рашиди Ватвот, Муҳаммад Авфӣ, Муҳаммади Ҷувайнӣ, Носируддин Муншии Кирмонӣ, Ибни Исфандиёр, Ҳамдуллоҳи Қазвинӣ, Абӯнасри Ҷузҷонӣ, Шабонкораӣ, Ровандӣ, Мирхонд, Хондамир, Ибни Батута, Ибни Халикон, Ибни Асир ва ғайра инчунин таҳқиқоти монографӣ ва илмии муҳаққиқони ватанӣ ва хориҷӣ истифода гардидаанд.

Мақсади таҳқиқот. Дар асоси баррасии масоили назариявӣ ва методологии илми таърихнигорӣ муайян намудани нақши Низомулмулки Тӯсӣ дар ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ дар аҳди ҳукумати Салчуқиён буда, дар робита ба ин вазифаҳои зерин муайян шудаанд:

- мавриди таҳлилу баррасӣ қарор додани зиндагиномаи Низомулмулк;

- тафсифи чеҳраи Низомулмулк ҳамчун сиёсатмадор ва ходими бузурги фарҳангӣ;

- нишон додани нақши Низомулмулк дар сиёсати дохилӣ ва хориҷии давлати Салчуқиён;

- мавриди таҳлил қарор додани асари «Сиёсатнома»-и Низомулмулк;

- тавзеҳ намудани таърихи таъсиси мадрасаҳо дар қаламрави Хуросони Бузург;

- нишон додани саҳми Низомулмулк дар таъсиси низомияҳо чун маркази тайёр намудани мутахассисони баландихтисос барои идораи сохторҳои гуногуни давлатӣ ва илмию фарҳангӣ;

- ошкор намудани таъсири низомияҳо дар ташкили марказҳои омӯзишӣ дар саросари давлати Салчуқиён ва таъсиси марказҳои омӯзишӣ дар тақлид ба низомияҳо дар саросари ҷаҳони ислом;

- мушаххас намудани нақши низомияҳо дар таъсиси нахустин донишгоҳҳо дар Аврупо.

Бо дарназардошти ин мақсад ва вазифаҳо сохтори диссертатсия мушаххас гардина, он ба унвонҷӯй имкон додааст, то мафҳум, мазмун ва дигар паҳлӯҳои мавзӯи интихобгардидаро ба ҳангоми таҳқиқ муайян намояд.

Навигариҳои илмии таҳқиқот:

- дар рисола бори аввал дар илми таърихи ватанӣ зиндагиномаи Хоҷа Низомулмулки Тӯсӣ ба таври муфассал мавриди таҳқиқу баррасӣ қарор дода шудааст;

- чеҳраи Низомулмулки Тӯсӣ ҳамчун сиёсатмадор, олим ва ходими бузурги фарҳангӣ тавсиф шудааст;

- асари маъруфи Низомулмулки «Сиёсатнома» таҳлилу таҳқиқ гардидааст;

- таърихи таъсиси мадрасаҳо дар қаламрави Хуросони Бузург тавзеҳ шудааст;

- ҷанбаҳои фаъолияти Низомияи Бағдод ва дигар низомияҳо мушаххас гардидаанд;

- таъсири низомияҳои таъсиснамудаи Низомулмулк дар сар задани ҳаракати таъсиси мадрасаҳо дар қаламрави давлати Салчуқиён ва саросари ҷаҳони ислом ва таъсиси нахустин донишгоҳҳо дар Аврупо бо далелҳои муътамад нишон дода шудааст.

Моҳияти таҳқиқоти илмию назариявӣ. Дар диссертатсия назари илмӣ ва аҳамияти амалии таҳқиқот бо далелҳо асоснок гардида, хулоса шудааст, ки бори нахуст дар асоси манобеи таърихӣ ва осори илмӣ ҷойгоҳ ва нақши Низомулмулки Тӯсӣ дар низоми идории ҷамъиятӣ ва сиёсии давлати Салҷуқиён таҳлил гардидаанд. Натиҷаҳои таҳқиқоти илмию назариявии анҷомёфта метавонанд:

-чун кумакмавод барои навиштани таърихи сиёсӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии нимаи дуюми асри XI-и таърихи халқи тоҷик истифода гарданд;

- барои шинохти бештари шахсияти Низомулмулк дар асоси маводи ин диссертатсия мақолаҳои илмӣ-оммавӣ ва рисола дар бораи ин ходими бузурги сиёсӣ ва фарҳангӣ таҳия ва нашр шаванд;

- бо такя ба маводҳои ин таҳқиқот маълумоти бештар дар бораи Низомулмулк ва низомияҳои таъсиснамудаи ӯ дар китобҳои дарсии мактабҳои таҳсилоти ҳамагонӣ, коллеҷҳо ва донишгоҳҳо ворид гарданд.

Алоқамандии мавзӯи рисолаи илмӣ бо интихоби ихтисос. Диссертатсияи Садриддини Айниддин «Нақши Низомулмулк дар низоми идории ҷамъиятӣ ва сиёсии давлати Салҷуқиён» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 07.00.02 – Таърихи ватанӣ иҷро гардида, ба талаботи Низомномаи намунавии КОА-и назди Президенти ҶумҳурииТоҷикистон оид ба навиштани диссертатсияҳои номзадӣ мувофиқат менамояд.

Инъикоси маводи диссертатсия дар интишороти унвонҷӯ. Натиҷаи таҳқиқоти муаллифи диссертатсия дар маҷаллаҳое, ки аз тарафи КОА–и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва КОА Федератсияи Россия эътироф гардидаанд, инчунин дар маводҳои конференсияҳои байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ мунташир гардидаанд. Дар ин мақолаҳои илмӣ таҳлилҳои илмии муаллиф роҷеъ ба нақши Низомулмулк дар низоми идории ҷамъиятӣ ва сиёсии давлати Салҷуқиён нишон дода шудаанд.

ФЕҲРИСТИ ИНТИШОРОТИ ИЛМИИ ДОВТАЛАБИ ДАРЁФТИ ДАРАҶАИ ИЛМӢ

Мақолаҳои илмие, ки дар маҷаллаҳои тақризшавандаи КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва КОА Вазорати маориф ва илми Федератсияи Россия ба табъ расидаанд:

1. **Садриддини А.** Риштаҳои таҳсилӣ ва устодони низомияҳо / Садриддини А. // Паёми Донишгоҳи омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ, 2017. - №5(72). Душанбе. С. 218-220.

2. **Садриддини А.** Марказҳои таълимии то низомияҳо / Садриддини А. // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 2018. - №4. Душанбе. С. 23-26.

3. **Садриддини А.** Авомили қатли Хоҷа Насируддини Тӯсӣ / Садриддини А. // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 2019. - №2. Душанбе. С. 30-36.
4. **Садриддини А.** Низомияҳои Низомулмулк аз нигоҳи муҳаққиқон / Садриддини А. // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, 2019.- №8.- Душанбе. С.42-48.

Мақолаҳои дар дигар нашрияҳо ба табърасида:

5. **Садриддини А.** Сиёсатҳои мазҳабии Салҷуқиён дар замони вазорати Низомулмулк / Ҷамолӣ С., Садриддини А. // Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав, 2019. - №3/1(61). - Бохтар. - С. 98-102.
6. **Садриддини А.** Омилҳои сиёсӣ-мазҳабии таъсиси низомияҳо дар ҷаҳони ислом / Садриддини А., Ҷамолӣ С. // Маводи конференсияи илмӣ-назариявии байналмилалӣ. - Бохтар, 2019. - С. 86-88.

Ҷаласаи кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав қарор мекунад:

1.Диссертатсияи унвонҷӯй Садриддини Айниддин дар мавзӯи «Нақши Низомулмулк дар низоми идории ҷамъиятӣ ва сиёсии давлати Салҷуқиён» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои таърих аз рӯи ихтисоси 07.00.02- Таърихи ватан чун кори илмӣ-тахассусӣ иҷро гардида, ба талаботи Низомномаи КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба дарёфти дараҷаи илмӣ ҷавобгӯ мебошад.

2. Диссертатсияи унвонҷӯй Садриддини Айниддин дар мавзӯи «Нақши Низомулмулк дар низоми идории ҷамъиятӣ ва сиёсии давлати Салҷуқиён» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 07.00.02- Таърихи ватан барои ҳимоя пешниҳод гардад.

Хулосаи мазкур дар ҷаласаи кафедраи таърихи халқи тоҷики Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав қабул карда шуд.

Дар ҷаласа 15 нафар иштирок намуданд.

Натиҷаи овоздиҳӣ:

«Тарафдор»-15 нафар;

«Зид»- нест;

«Бетараф»-нест.

Қарор якдилона қабул гардид. Протоколи №7 аз 19 феврали соли 2020.

Раисикунанда

н.и.т., дотсент, мудири кафедраи таърихи

халқи тоҷики ДДБ ба номи Носири Хусрав **Р. С. Казаков**

Котиб

ассистенти кафедраи таърихи халқи

тоҷики ДДБ ба номи Носири Хусрав **Қурбонова Г.**

Тасдиқ мекунам

Сардори ШК ДДБ ба номи Носири Хусрав **Ҷ. Шукурзод**